

BUXGALTERIYA NAZORATINING MOHIYATI VA MAQSADLARI

Primova Shahnoza Komiljonovna

Poyonov Bobir Bekmurod o'g'li

SDVMCHBU Toshkent filiali

“Iqtisodiyot, buxgalteriya hisobi va audit” kafedrası assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7192809>

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning zamonaviy sharoitda muvaffaqiyatli rivojlanishi iqtisodiy xavfsizlikning muayyan kafolatlarini talab qiladi, bu esa buxgalteriya hisobini nazorat qilish tizimini yaratish va joriy etish orqali ta'minlanishi mumkin. Qabul qilinadigan boshqaruv qarorlarining samaradorligini oshirish uchun ular moliyaviy hisobotlarning real axborot ko'rsatkichlariga asoslanishi kerak. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan buxgalteriya hisobini nazorat qilish tizimini tashkil etish nafaqat ishonchli moliyaviy hisobotlarni shakllantirish, balki xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun ham dolzarb masalalardan biridir.

Buxgalteriya hisobi tartibini tartibga soluvchi huquqiy hujjatlarga muvofiq buxgalteriya hisobi tizimida shakllantiriladigan ma'lumotlarning ishonchliligini ta'minlashning eng adekvat usullarini izlash masalalari buxgalteriya nazorati zarurligini ko'rsatdi. Tadqiqotning nazariy va uslubiy asosi ilmiy va amaliy ishlar majmui hamda buxgalteriya hisobi sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlarga asoslanadi. Tadqiqot jarayonida umumiy ilmiy usullar - to'plangan tajribani kuzatish va o'rganish ishlatilgan.

Bugungi kunda moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va to'g'riligiga alohida e'tibor qaratilmoqda, ular asosida tashkilotlar kontragentlarni tanlaydilar, ular bilan munosabatlar o'rnatadilar va hisob-kitoblar shaklini belgilaydilar, shuningdek o'z mablag'larini investitsiya qilish imkoniyati to'g'risida qaror qabul qiladilar.

Xo'jalik yurituvchi sub'ektni boshqarish tizimida buxgalteriya hisobining muhim vazifalaridan biri buxgalteriya nazorati orqali amalga oshiriladigan nazoratdir.

Auditor va buxgalter lug'atida nazoratning quyidagi ta'rifi berilgan: "nazorat (frantsuzcha controle - tekshirish) - 1) iqtisodiy ob'ekt va jarayonlarni boshqarishning ajralmas qismi bo'lib, u ob'ektni nazorat qilishni tekshirishdan iborat. ob'ektning kuzatilgan holati qonunlar, nizomlar, yo'riqnomalar, boshqa me'yoriy hujjatlar, shuningdek dasturlar, rejalar, shartnomalar, loyihalar, kelishuvlarda nazarda tutilgan kerakli va zaruriy holatga mos keladi. Nazorat boshqaruv sub'ektining vazifalari, huquq va majburiyatlariga muvofiq nazoratni amalga oshirish uchun mo'ljallangan ...; 2) obyekt ustidan real hokimiyat, nazorat; 3) nazoratga jalb qilingan xodimlar, nazoratchilar".

Shunday qilib, buxgalteriya nazoratining maqsadi nazorat vazifalarida ko'rsatilgan bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

- tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirishda qonun hujjatlariga rioya qilish;
- xo'jalik vositalarining (aktivlarining) saqlanishi;
- sintetik va analitik buxgalteriya hisoblari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va o'zaro nazorat;
- buxgalteriya hisobini tashkil etishda kamchilik va huquqbuzarliklarning oldini olish va bartaraf etishga qaratilgan o'z vaqtida samarali choralar ko'rish;
- buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlarning ishonchliligi va o'z vaqtida taqdim etilishi.

Buxgalteriya nazoratining ushbu vazifalari buxgalteriya hisobining texnologik jarayonini amalga oshirishning barcha bosqichlarida, ya'ni birlamchi hujjatlarni tayyorlash vaqtidan to moliyaviy hisobotlarni tuzishgacha amalga oshiriladi. Buxgalteriya nazorati xo'jalik yurituvchi sub'ektning hisob siyosatida nazarda tutilgan barcha buxgalteriya hisobi standartlariga muvofiq amalga oshiriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, xo'jalik yurituvchi sub'ektning hisob siyosatining o'zi buxgalteriya hisobini tartibga solish bo'yicha amaldagi qonun hujjatlari talablariga muvofiqligi uchun buxgalteriya nazorati ostidadir.

Iqtisodiy hayot faktlarini hujjatlashtirishni tekshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Buxgalteriya hisobi nazorati orqali birlamchi hujjatlarning to'g'ri rasmiylashtirilishi, ularga ishlov berilishi, birlamchi va yig'ma hujjatlardagi, shuningdek buxgalteriya hisobi registrlaridagi ma'lumotlarning izchilligi, ish yuritish jadvaliga rioya etilishi ta'minlanadi.

Buxgalteriya hisobining asosiy usullaridan biri – ikki tomonlama yozuvdan foydalanish xo'jalik hayoti faktlarining buxgalteriya hisobi schyotlarida to'liq aks etishini, analitik va sintetik hisob ma'lumotlari o'rtasidagi munosabatni nazorat qilish imkonini beradi. Iqtisodiy jarayonlar, shuningdek, xo'jalik yurituvchi subyektlarda mablag'lar harakatining barcha turlari va ularning manbalari xo'jalik hayotining, xo'jalik operatsiyalarining alohida faktlari ko'rinishida amalga oshiriladi. Iqtisodiy hayotning har bir faktini aks ettirgan holda buxgalteriya hisobi joriy uzluksiz monitoringni ta'minlaydi va uning yordamida xo'jalik aktivlarining ayrim turlarining harakati, ularni yaratish manbalarining o'zgarishi, sodir bo'layotgan iqtisodiy jarayonlar va ularning natijalari ustidan buxgalteriya nazorati amalga oshiriladi.

Boshqa usul - inventarizatsiyadan foydalanish buxgalteriya hisobi ma'lumotlarini va moddiy boyliklarning haqiqiy mavjudligini va hisob-kitoblar holatini buxgalteriya nazoratini ta'minlaydi. Inventarizatsiya - bu mulk, majburiyatlarning haqiqiy ma'lumotlarini ma'lum bir sanadagi buxgalteriya

ma'lumotlari bilan solishtirish. Ushbu texnikaning mohiyati shundan iboratki, ba'zi nazorat ob'ektlari mavjudligi ularni tekshirish, o'lchash, tortish va qayta hisoblash yo'li bilan vizual o'rganish yordamida aniqlanadi. Inventarizatsiya nafaqat iqtisodiy nazoratda, balki buxgalteriya hisobida ham muhim texnika bo'lib, u axborot ta'minoti muammosini hal qilish bilan birga xo'jalik yurituvchi sub'ektlar tomonidan nazorat qilinadigan iqtisodiy resurslarning xavfsizligini ta'minlash vazifasini bajaradi.

Moddiy, mehnat va boshqa resurslarning harajatlari puxta buxgalteriya nazoratidan o'tkaziladi, bu esa ma'lum turdagi mahsulot, mahsulot, ish va xizmatlarni ishlab chiqarish uchun tannarx moddalaridagi og'ishlarni aniqlashga, hisoblash usullaridan foydalanishning ob'ektivligini ta'minlashga imkon beradi. mahsulot, ish va xizmatlarning tannarxi va moliyaviy natijalarning haqiqiyliigi.

Amaldagi ish haqi tizimlarining shakllari va turlarini, ish vaqtining narxini, mehnat xarajatlarini, shuningdek, ish haqi bo'yicha xodimlar bilan hisob-kitoblarni buxgalteriya nazorati ijtimoiy nizolarning oldini olishga yordam beradi.

Shunday qilib, buxgalteriya nazorati nafaqat xo'jalik yurituvchi sub'ektning iqtisodiy hayoti faktlarini buxgalteriya hisobida aks ettirish bo'yicha belgilangan talablarga rioya etilishini ta'minlashga, buxgalteriya hisobi sohasidagi amaldagi qonun hujjatlari normalaridan chetga chiqishlarni aniqlashga imkon beradi. balki bu og'ishlarning sabablarini aniqlash, bu og'ishlarni sodir etgan shaxslarni aniqlash. Buxgalteriya nazorati buxgalteriya hisobining ajralmas elementi bo'lib, joriy operatsiyalarning qonuniyligini, mavjud resurslarning xavfsizligini ta'minlaydi, moddiy va pul mablag'larining harakatiga faol ta'sir qiladi va nazorat qiladi, xo'jalik yurituvchi sub'ektning ishlab chiqarish va moliyaviy faoliyatining ishonchli natijalarini shakllantirishga yordam beradi. buxgalteriya (moliyaviy) hisobotlarida. Buxgalteriya nazorati buxgalteriya hisobi va hisobotida boshqariladigan tizim - xo'jalik yurituvchi sub'ektning holati to'g'risidagi ishonchli va o'z vaqtida amaldagi qonun hujjatlariga to'liq mos keladigan ma'lumotlar shakllantirilishi ta'minlangan taqdirdagina samarali bo'lishi mumkin. Samarali buxgalteriya nazorati samaradorlikka yo'naltirilgan, o'z vaqtida va oqilona sodda bo'lishi kerak.

REFERENCES

1. Боташева Л.С. Сущность и задачи бухгалтерского контроля // Научное обозрение. Экономические науки. – 2020. – № 4.
2. Sultonmurodov K.M. Bookkeeping and Economics in the Modern Economy of Uzbekistan // World Economy. 2021. №2.

3. Melnikova A.E. Formation of a functional model of land management in a municipal formation. Vestn. sovremennykh issledovaniy = Bulletin of Modern Research. 2020.